

Jana Mahdalíčková

Víme o drogách všechno?

**VÍME
o drogách všechno?**

VÍME o drogách všechno?

JANA MAHDALÍČKOVÁ

Wolters Kluwer

Vzor citace: MAHDALÍČKOVÁ, J. *Víme o drogách všechno?* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 124 s.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Mahdalíčková, Jana

Víme o drogách všechno? / Jana Mahdalíčková. –

Praha: Wolters Kluwer, 2014. – 124 s.

ISBN 978-80-7478-589-4

613.81/.84 * 615.214 * 663.99 * 613.83 * 613.81/.84 * 364.692:615.015.6 *
343.976 * 343.575 * 364.692-212

- drogy
- užívání drog
- drogová závislost
- drogová kriminalita
- drogová prevence
- populárně-naučné publikace

613 – Hygiena. Lidské zdraví [14]

© Wolters Kluwer, a. s., 2014

978-80-7478-589-4 (brož.)

978-80-7478-590-0 (pdf)

Obsah

Úvod	7
------------	---

KAPITOLA PRVNÍ

Historie	9
1.1 Kdy začali lidé používat drogy?	9
1.2 Co znamená slovo droga?	9
1.3 Kdo začal zkoumat léčebné účinky drog?	10
1.4 Kdy se začaly drogy zneužívat?	12
1.5 Jak to bylo u nás?	13
1.6 Proč došlo k rozšíření obchodu s drogami?	13

KAPITOLA DRUHÁ

Současnost	15
2.1 Kdo má zájem na obchodu s drogami?	15
2.2 Proč jsou zisky tak velké?	15
2.3 Co je to organizovaný zločin?	16
2.4 Jaká je situace v České republice?	17
2.5 Proč patří mladiství uživatelé drog mezi rizikové skupiny? ..	20
2.6 A co další vývoj?	21
2.7 Dají se účinky drog předvídat?	22
2.8 Média	23

KAPITOLA TŘETÍ

Závislost	27
3.1 Může mít závislost na drogách vliv na svobodu člověka?	27
3.2 Proč vůbec někdo začne brát drogy?	29
3.3 Jak vzniká závislost?	31
3.4 Liší se působení různých drog na CNS?	35
3.5 Mají drogy vliv na osobnost člověka?	36
3.6 Jak se projevuje intoxikace?	38
3.7 Jak poskytnout první pomoc při předávkování?	39
3.8 Mohou nastat nějaké komplikace?	41

KAPITOLA ČTVRTÁ

Nejčastěji zneužívané	45
4.1 Konopné látky	45
4.2 LSD	52
4.3 Halucinogenní houby	54
4.4 Rostliny lilkovité	54

4.5	Opioidy	55
4.6	Léky se stimulačním účinkem	58
4.7	Těkavé látky	66

KAPITOLA PÁTÁ

Co s tím	78
5.1 Klíčové charakteristiky úspěšné školní prevence	78
5.2 Represe	79
5.3 Jak může pomoci rodina?	80
5.4 Co může naznačovat, že dítě bere drogy?	82
5.5 Jak řešit drogy v zaměstnání?	83
5.6 Lze drogy testovat ve škole?	84

KAPITOLA ŠESTÁ

Právní úprava	87
6.1 Je správné dělení drog na „měkké“ a „tvrdé“?	88
6.2 Jak zjistím, co patří mezi drogy?	89
6.3 Co je to „nulová tolerance“?	90
6.4 Které zákony upravují nakládání s drogami?	91
6.5 Přestupky na úseku drog	91
6.6 Co jsou tzv. drogové trestné činy?	92
6.7 Jaká jsou kritéria trestnosti?	93
6.8 Jaká je právní úprava dopingu?	95

KAPITOLA SEDMÁ

Místo závěru	97
Seznam právních předpisů	99
Seznam použité literatury	100
Slovníček pojmů	104
Slovníček slangových výrazů	109
Přílohy	114
Věcný rejstřík	122

Úvod

„Řecký duch pokřtil drogy termínem phármakon, jenž znamená zároveň lék i jed. Teprve na poznání, okolnostech a samotné osobě závisí, zda se jedno promění v druhé. Na lidské bytosti a nějakým způsobem i na drogách samotných tedy závisí, zda budou léčit, nebo škodit. Existují odjakživa a všude na světě a, soudě podle dneška, bude jich zítra více než včera. Alternativou není svět s nimi, nebo bez nich. Alternativou je informovat o jejich správném použití, nebo povrchně demonizovat. Rozsévát věděni, nebo nevědomost.“¹

Drogy nesporně patří mezi prostředky, které lidem napomáhají vyvolávat si příjemné pocity, stavy povzbuzení, opojení nebo útlumu, a to kdykoli se jim samotným bude chtít. Z chování původně posuzovaného jako deviantní se stává chování považované za běžné a v podstatě odpovídající normě. Příčiny zneužívání drog a nárůstu kriminality s tím spojené je třeba hledat ve stavu společnosti.

Diskuse s kolegy a má dosavadní praxe mě přesvědčují o tom, že nároky na naše znalosti se v současné společnosti neustále zvyšují. Proto řešení problémů ve stále větší míře vyžaduje přehled i v takových oblastech, které se na první pohled jeví jako vzdálené a zdánlivě nesouvisející. Rozhodnutí napsat publikaci o drogách v době, kdy se o této problematice v médiích moc nemluvilo, bylo výsledkem úvah nad nejčastějšími dotazy, se kterými jsem se setkávala na seminářích a přednáškách, které byly určeny zejména pro pedagogickou veřejnost a pro pomáhající profese ve veřejné správě. V poslední době se důsledky zneužívání drog začaly ve společnosti projevat s takovou intenzitou, že to již nelze přehlédnout. Česká republika je na prvních místech v Evropě ve statistikách dokládajících zneužívání marihuany dětmi a mladistvými. Zvyšuje se podíl organizované trestné činnosti spojené s výrobou a distribucí pervitinu. S ohledem na tyto aktuální zkušenosti byly stanoveny okruhy problémů, které jsou uvedeny v jednotlivých kapitolách.

Publikace, kterou máte před sebou, obsahuje témata, ve kterých se stýká historie a současnost, praxe a právo. Zaměřuje se ve své první části v nezbytně nutné míře na obecné znalosti problematiky drog a v části druhé přechází k jejich aplikaci na vybrané aktuální jevy, které se dnes stávají součástí běžné praxe nejen pro odbornou veřejnost, ale i pro rodiče a mladé lidi. Takové uspořádání bylo zvoleno jako logický postup. Publikace je koncipována jako praktická pomůcka, odkazuje na současnou

¹ ESCHOTODADO, A. *Stručné dějiny drog*. Praha: Volvox Globator, 2003.

platnou legislativu, schválenou metodiku a popisuje možnosti řešení konkrétních situací. Pokouší se hledat takový způsob, který bude založený, bez ohledu na různé partikulární zájmy, na vědeckých poznatcích a objektivních informacích a bude komplexní a vyvážený.

Práce je rozdělena na několik kapitol. Každá z nich se zabývá určitým specifickým okruhem otázek týkajících se dané problematiky. V první části publikace jsou uvedeny poznatky týkající se vzniku a vývoje drogové závislosti v historii a počátky zneužívání drog. Dále jsou zde rozebrány možné příčiny a důsledky tohoto jevu. Pozornost je také věnována současné situaci a názorům na trestněprávní postih jednotlivých způsobů nakládání s drogami.

Dále je uvedena kontinuita právní úpravy problematiky kontroly nakládání s nelegálními drogami. Trestněprávní legislativa vnitrostátní je uvedena v kontextu s vývojem mezinárodní právní úpravy. Zmíněny jsou zejména změny trestního zákona provedené po roce 1990 a po roce 2010. Pozornost je věnována také protidrogové strategii Evropské unie a Organizace spojených národů. Jedná se zejména o úpravy provedené v souvislosti se změnami trestního zákoníku a v trestním řádu, o používání některých ustanovení zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, ve znění novel, zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami.

Zvolená forma dotaz – odpověď je snahou o nalezení co nepřístupnější formy pro široký okruh čtenářů a zachování rozpracování tématu do hloubky. Některé části textu byly převzaty z již publikovaných odborných prací, ale jsou uvedeny v nových souvislostech a v ucelené formě.

Práce je doplněna slovníkem nejčastěji užívaných odborných a slangových pojmů z oblasti drogové problematiky.

V závěru textu jsou pro informaci uvedeny vybrané trestné činy podle trestního zákoníku v aktuálním znění. V případě zájmu je tak možné vyhledat celý text příslušného ustanovení, na které je odkazováno.

Snahou bylo nabídnout přístupnou formou ucelený soubor poznatků využitelných při řešení pestrých situací, které přináší život, a to jak odborné veřejnosti, pedagogům, metodikům prevence, pracovníkům ve veřejné správě, tak přístupnou formou všem ostatním zájemcům o danou problematiku z řad nejširší veřejnosti.

Snad tato publikace pomůže při hledání cesty k řešení konkrétních situací.

JUDr. Jana Mahdalíčková, Ph.D.

KAPITOLA PRVNÍ

Historie

1.1 Kdy začali lidé používat drogy?

Podle závěrů dosud publikovaných antropologických výzkumů byly halucinogeny používány již v neolitu. Tato tvrzení jsou opírána o podobnost ornamentů neolitického umění s uměleckými díly, která byla vytvořena ve stavech změněného vědomí po požití drog při pokusech s dobrovolníky v současnosti. Využívalo se především halucinogenních účinků muchomůrky červené, ale známý byl i durman obecný a rulík zlomocný nebo blín černý. Znalosti měl pouze omezený počet osob, „šamanů“. Ti také objevili, že po požití některých rostlin může dojít k vyvolání psychoaktivních změn. Látky se používaly ve prospěch celého společenství k náboženským účelům a k léčení nemocí, nehrozilo proto jejich zneužívání a ani nekontrolovatelné šíření. Dodnes je takto používána droga k utužení vědomí společenské sounáležitosti při náboženských rituálech jihoamerických Indiánů.

První dochované písemné zmínky o drogách pocházejí ze třetího tisíciletí před naším letopočtem ze starověkého Sumeru, kdy se používá pro znak „radost“ makovice. Řecký bůh spánku Hypnos bývá zobrazován jako krásný mladík s křídly, který si na čele drží v dlaních makovou tobolku. Obdobně je tomu i v Babylónii, na Krétě a ve starověkém Egyptě, kde je makovice symbolem boha Thanata. Ve Střední Americe a v jižních oblastech v Chile byly nalezeny artefakty se symboly hub, ze kterých lze usuzovat, že domorodí Indiáni znali účinky psilocybinových hub již 6000 let př. n. l. Písemné zmínky o tom obsahují španělské rukopisy ze 16. století.

1.2 Co znamená slovo droga?

Slovo **droga** pochází z arabského slova *durana*, což je výraz pro léčivo. Slovo droga tedy původně bylo názvem pro surovinu na výrobu léků. Stejný význam má v současnosti také ve farmacii.

V češtině známe a používáme slovo droga ve dvou významech:

- Droga (léčivo) – usušené nebo jinak konzervované rostliny, živočišné, jejich části nebo produkty jejich metabolismu, sloužící jako léčivo nebo k podobným účelům.

- Psychoaktivní droga (návyková látka, psychotropní látka, droga) – látky ovlivňující psychiku, zpravidla návykové, některé škodlivé a vesměs nelegální nebo státem omezované.²

V této souvislosti se lze setkat také s pojmem *psychedelikum* jako výrazem pro stav vyvolaný psychoaktivními látkami. Pojem navrhl v padesátých letech 20. století Humphry Osmond a pochází z řeckých slov *psyché* (duše) a *deloun* (ukázat, odkrýt).

1.3 Kdo začal zkoumat léčebné účinky drog?

V kultuře lovců a sběračů prošla většina jedinců, byť neuvědoměle, zkušeností s psychoaktivní látkou. Protože se ale takové látky používaly k náboženským účelům a k léčení nemocí, nehrozilo zneužívání těchto látek a ani jejich nekontrolovatelné šíření. Opojení drogou je zde chápáno jako druh náboženského prožitku. Zmínky o používání psychoaktivních hub je možné zaznamenat v náboženských eposech jak v Asii, tak v Evropě.

Hippokratés a Galénos označovali drogu jako látku, která místo, aby byla tělem „přemožena“, tj. strávena jako běžný pokrm, je schopna naopak „přemoci“ tělo a vyvolat i po velmi malé dávce značné tělesné a duševní změny. Opojení drogou je chápáno ve dvojím smyslu:

1. **Cesta**, kdy se využívají drogy ke zbystření smyslů bez omezení paměti k vědomému putování do nitra jedince. Tak využívali drogu právě šamani. Původ je dokládán ve Střední Asii.
2. **Posedlost**, která vychází z požití látek vyvolávajících horečnaté vytržení a ztrátu kritického myšlení, kdy dochází k omezení nebo zbavení se paměti a jasnosti uvažování – k amoku.

Původ má v Africe, odkud se šířil tento kult do Ameriky (otroctví).

Přežívá dodnes – známé jsou názvy *vúdú*, *mandinga*. Tyto prožitky se staly základem vzniku kultů přírodních božstev.

Hippokratova škola v lékařství používala drogu k léčení. Zdůrazňovala, že je nutné nalézt správné dávkování, neboť „*pouze podané množství odlišuje lék od jedu*“.

Asi každý slyšel o tom, že Homér napsal Odysseu, ale málo z nás ji přečetlo tak pozorně, abychom ve čtvrtém zpěvu objevili zmínku o použití šťávy z makovic: „... *kouzelný lék, jenž konejšil žalost i hněv a zaháněl útrapy všechny*“.³

² <http://cs.wikipedia.org>.

³ HOMÉR. *Odysseia*. Praha: Odeon, 1984.

Řekové také jako první zaznamenali jev, který dnes nazýváme **tolerance**. Posuzovali jej však přesně naopak, než je tomu v současné době.

Aristotelův žák, lékař Theofrastos, učil: „... některé drogy jsou toxické, protože vůči nim chybí návyk, který je zbaví jedovatosti, protože přestanou být jedovaté, jakmile je naše tělo přijalo a poradilo si s nimi.“⁴

Obdobný vztah jako Řekové měli k drogám Římané. Měli problematiku drog upravenou právním předpisem, který platil beze změn od dob republiky do zániku říše římské. Jednalo se o lex Cornelia, kde se stanoví: „Droga je neurčité slovo, jímž lze označit jak to, co slouží k zabití, tak to, co slouží k léčení, včetně nápojů lásky, ale tento zákon postihuje pouze použití k zabíjení někoho.“ Opium bylo běžným, třebaže nedostatkovým zbožím. Jeho cena byla kontrolována státem stejně jako cena mouky, nesmělo se s ním spekulovat. Za císaře Aureliána činil obrat z prodeje opia 15 % z výnosu daní. Přesto nebyly zaznamenány žádné klinické případy závislosti, zvyk brát opium byl považován za stejný jako jiné běžné zvyky.

Lze učinit závěr, že starověké civilizace považovaly drogy za neutrální látky, které „v jedinci zesilují jeho přirozenou náklonnost k dobrému, či naopak“. Filón vychází z pojmu *sobria ebrietas* – střídma opilost a tvrdí, že ten, kdo nepozná opilost a považuje se za střídmeho, je zajatcem stejných pocitů jako opilci. Uvolnění je považováno za zdraví prospěšné, a Hippokratés dokonce radil „jednou za čas podlehnout opilosti“. Vychází se zde z předpokladu, že zdrženlivost je v povaze každého. Zajímavé, že?

Po zániku říše římské s nástupem křesťanství se tyto vědomosti vytrácejí.

K postupnému obnovování znalostí o používání drog došlo v souvislosti s křížovými výpravami v 11. století. Z období renesance byly dochovány recepty léčivých masť obsahující hašiš, konopí, opium nebo lilkovité rostliny. Zkoušky účinků výtažků z některých rostlin na sobě samém prováděl slavný lékař Paracelsus v první polovině 16. století. Ten připravoval léčebný extrakt z opia – laudánium a je považován za zakladatele farmakologie. Laudánium bylo používáno k léčení a stalo se běžným farmakem, které bylo předepisováno například i Ludvíku XIV. V 19. století se stal prvním známým farmakem morfin, používaný k tišení bolesti. Výzkumy v této oblasti prováděl na našem území Jan Evangelista Purkyně.

⁴ ESCHOTODADO, A. *Stručné dějiny drog*. Praha: Volvox Globator, 2003, s. 18.

1.4 Kdy se začaly drogy zneužívat?

O zneužívání drog v moderním slova smyslu, tedy ve spojení s vytvářením závislosti, lze hovořit poprvé na počátku 19. století, a to v souvislosti se zneužíváním opiové šťávy v Číně. Poptávka po opiu zde stoupla spolu s rozšířením kouření tabáku natolik, že nebylo možné ji uspokojit z místní sklizně. Proto bylo do Číny opium dováženo především z Indie anglickou Východoindickou společností, která měla na obchodování s Čínou monopol. Když čínský císař dovoz zakázal, začalo se opium pašovat. Důsledkem těchto událostí bylo vypuknutí první z opiových válek. Drogy se v čínské společnosti staly zcela běžnými a za měřítko úspěchu se považovala dýmka s opiem. V 19. století byla Čína největším zneužívatelem opia na světě. Čína byla v situaci, kterou lze charakterizovat jako velmi hlubokou společenskou a hospodářskou krizi. Vliv volného, ničím neregulovaného užívání drog na společnost již tedy historie zná a je možné se z ní poučit.

První evropskou zemí, kde se objevilo zneužívání drog, byla Velká Británie, a to právě díky svým kontaktům s Čínou a Indií. Opium se běžně prodávalo v lékárnách a bylo levnější než alkohol, proto se zvyk jej brát rychle šířil, a to především mezi dělníky v přístavech. Lodníci ze zámořských lodí přinesli tento zvyk do Francie a na počátku 20. století zde bylo již několik tisíc kuřáků opia. V roce 1908 francouzská vláda dovoz a prodej opia zakázala. Šíření drog se tím však zastavit nepodařilo.

Používání opia je doloženo i během války Severu proti Jihu v Americe, v Evropě při německo-francouzské válce ve druhé polovině 19. století a během první světové války. Zejména se hodila schopnost opia potlačovat úzkostné stavy i v situacích ohrožujících život a potom také tišit bolest. Mnoho vojáků bylo po válce závislých, můžeme najít zmínky o „vojenské nemoci“.

Po zrušení prohibice na alkohol v USA ve třicátých letech 20. století hledal organizovaný zločin náhradu za zisky z pašování alkoholu. Našel je v pašování drog, jejichž užívání bylo v té době postupně zakazováno.

Po druhé světové válce byly obchodní trasy mezi Evropou a Asií přerušeny a obchod s drogami se přestal vyplácet. Válka ovšem k rozšíření drog v pozdějším období přispěla jinak. V jejím průběhu byly drogy využívány Japonci v Číně a Koreji k diverzním akcím. Všichni známe sebevražedné japonské piloty kamikadze.